

Riigikogu ratifitseeris seaduse 11. mail 1994 ning sellega võttis riik endale kohustuse kaitsta oma bioloogilist mitmekesisust. Eesti riigil kulub veel ligi kümme aastat, et asuda reaalselt kaitsma oma kohalikke tõuge. Selleks ajaks oli kõigi kohalike hobusetõugude arvukus langenud ohustatud tõugude piirnormidesse. Riik jätkas kohalike tõugude säilitamise vastast poliitikat ning 1997. aastal anti rendile Tori hobusekasvandus. Rendilepinguga määrati ära 35 põhikarja mära pidamise kohustus, kuid kuidas säilitada kohalikke tõuge ja aretusega edasi minna, leping vaib.

Eesti põllumajandusminister kinnitas oma käskkirjaga ohustatud tõugudeks alates 30.01.2001 eesti hobuse ja eesti maakarja, 22.12.2003 lisandusid tori hobune, eesti raskevehobune ja eesti vutt. Põllumajandusloomade aretuse seaduse muudatused 01.01.2008 aga elavdasid diskussioone ohustatud tõugude üle. Diskussioonides esitati enam või vähem kaalukaid põhimõtteid. Äärmuslikum ettepanek oli säilitada tõu ühe ajastu hobune, näiteks 1960. ja 1970. aastatel väljakujunenud tori hobune ning seda mitte täiustada vastavalt majanduslikele nõudmistele.

Riigikogu maaelukomisjon on sel aastal kolmel istungil käsitlenud tori hobuse kasvatamise ja säilitamise teemat, kus põllumajandusministeeriumi esindaja on kaitsnud tra-

ditsioonilise, põhiliselt okupatsiooniperioodi tori hobuse aretust. Idanaaber vajas tol perioodil head tööhobust, kelle parandamiseks sobis raskematüübiline tori hobune. Hea hobuse hinnaga võis uue Žiguli osta. Tori tõu aretuslugu on käsitletud kahjuks pinnapealselt ja kohati asjatundmatult.

Meie tõugude aretust ongi kõige enam mõjutanud naabrid nii idast kui läänest. Saksamaa hobusekasvatajate teadmisi väärtustati Eestis juba enne 1940. aastat ning tugeva rõhuasetusega ka pärast taasiseseisvumist. Saksa riik on tunnustanud rahvusliku uhkuse trakeeni, hols-teini ja hannoveri tõugu, eriti nende tõugude ajaloolist aretuskäiku ja moderniseerimist. Need kolm tõugu ja tori hobune omavad ühiseid silmapaistvaid eellasi. Nende tõugude positiivne mõju avaldus ka siis, kui tori hobuseid oli Eestis üle saja tuhande. Tori hobuse aretajad on sel aastal täiustanud oluliselt tori hobuste säilitus- ja aretusprogrammi, kaasates tõu toetajaid ja laiemalt kogu üldsust. Arvestati eelkõige tõu ajaloolist aretuskäiku ja majanduslikku väärtust tulevikus.

JÕUDLUSKONTROLL

Kaasaegsed lahendused loomapidajale

Kaivo Ilves ja Aire Pentjärv
Jõudluskontrolli Keskus

Jõudluskontrolli Keskuses (JKK) rakendatakse käesoleva aasta esimesel poolaastal mõningad tehnilised uuendused: võetakse kasutusele pihuarvutid, Mobiil-ID ja elektroonilised kõrvamärgid. Loomulikult on tegu uuendustega, mis on olnud Jõudluskontrolli Keskuses katsetamisel juba mõnda aega ja nüüd käivituvad need töösse.

Pihuarvutitega hakkasime tõsisemalt tegelema eelmise aasta kevadel, kui nägime Taanis Tru-Testi Data-Handlerit, mida seal väga edukalt on kasutatud. Pihuarvuti kasutuselevõtt võimaldab muuta andmete registreerimise farmis täiesti paberivabaks, mis omakorda teeb kogu töö kiiremaks, mugavamaks ja täpsemaks. Juba möödunud suvel võtsime Taanis kasutusel oleva toote ka Eestis katsetusse, kuid kahjuks ei õigustanud see seade ennast. Põhiliseks puuduseks oli see, et tegu on niinimetatud laiatarbekauba ja seadme tarkvara oli meie oludes kasutamiseks liialt ebaloogiliselt üles ehitatud. Kahjuks puudus meil võimalus seda muuta. Ka ingliskeelne tarkvara tekitas segadust ja arusaamatust.

Seega võtsime sügisel vastu otsuse, et peame leidma sobiva pihuarvuti mudeli, mille tarkvara saame arendada JKKs. Erinevaid mudeleid uurides ja katsetades selgus, et riistvara poolest saab kasutada paljusid, alates äriklassi

mobiiltelefonidest kuni tõsiste pihuarvutiteni välja, kuid kindlasti peab seadmel olema operatsioonisüsteem Windows Mobile 5.0 või uuem versioon.

JKKsse tellisime aastavahetuseks kaks mudelit: Symbol MC70 ja Psion Teklogixi WorkAbout PRO. Käesoleva aasta kevadeks on esimene versioon tarkvarast juba praktiliselt rakendatud. See võimaldab vaadata mõningaid andmeid loomade kohta ja ka kontroll-lüpsi tulemused edastada pihuarvuti abil. Samuti oleme loonud tarkvara Eesti Tõuloomakasvatajate Ühistule, et lehmade lineaarse hindamise andmeid ei peaks enam paberile kirjutama. Meie poolt katsetatud seadmetel on olemas ka skannerid ribakoodide lugemiseks, kuid kahjuks ei ole neid võimalik väga palju kasutada. Ribakoodi on võimalik lugeda vaid vasikate märgistamisel, kui kõrvamärkidel olev ribakood on veel täiesti puhas.

JKK on pihuarvuteid tutvustanud ka maakondades toimunud infopäevadel ja nüüd on esimesed loomaomanikud uue mõtteviisi ka omaks võtnud. Lisaks eespool toodud eelistele annab pihuarvuti teatud vabaduse lauarvutist.

Seni on isikute tuvastamiseks Internetis kasutatud peamiselt kolme erinevat võimalust:

- 1) kasutajanimi ja parool,
- 2) koodikaart erinevate koodidega (näiteks Interneti-pankadesse sisenemisel),
- 3) ID-kaart.

Mobiil-ID on võimalus isiku tuvastamiseks mobiiltelefonil abil. Lisaks sellele on Mobiil-IDga võimalik anda ka digitaalallkirja.

Kasutajanimed ja paroolid on saanud ilmselt paljudele aktiivsetele arvutikasutajatele tõsiseks peavaluks, sest paroolide kogunemine aja jooksul piisavalt palju ja nende meespidamine on muutunud üha keerulisemaks. Lisaks tuleb tuletada kõikjal meelde, et paroolide kirjutamine märkmikusse või mis tahes paberile on lubamatu. JKKs on kasutajanimede ja paroolide süsteem kasutusel kõikides loodud Interneti-rakendustes.

Koodikaart on tuttav eelkõige Interneti-pankade kasutajatele. Koodikaardi kasutamine on kindlasti kasutajanimed ja parooli kasutamisest turvalisem, kuid kahjuks ei peeta seda tänapäeval enam kõige paremaks isikutuvastamise viisiks.

Turvaliseks autentimise võimaluseks peetakse ID-kaarti, mis vabastab meid erinevatest salasõnadest, kuid eeldab ID-kaardi, kaardilugeja ja vastava tarkvara olemasolu kasutatavas arvutis. Loomulikult peab kasutaja teadma ka PIN-koode (PIN 1 isiku tuvastamiseks ja vajadusel PIN 2 digitaalse allkirja andmiseks). JKK poolt loodud rakendustest on võimalik ID-kaarti kasutada Vissukesse sisene misel.

Kõige uuem viis isikutuvastamiseks on Mobiil-ID. Mobiiltelefon täidab ühel ajal nii ID-kaardi kui kaardilugeja funktsiooni. Mobiil-IDga on võimalik Vissukesse või teistesse Interneti-rakendustesse (näiteks Interneti-pank) siseneda suvalisest arvutist, kasutajal ei pea olema käepärast ID-kaarti, kaardilugejat ja arvutisse ei pea eelnevalt olema installeeritud spetsiaalset tarkvara. Seega annab Mobiil-ID kasutajale jällegi teatava vabaduse teha vajalikke toiminguid suvalises arvutis.

Mobiil-ID kasutuselevõtuks on vaja omada ID-kaarti (lepingu sõlmimisel), vahetada mobiiltelefonis olev tavaline SIM-kaart EMT või Elioni esindusest saadud Mobiil-ID SIM-kaardi vastu ning esmakordsel kasutamisel aktiveerida Mobiil-ID.

ID-kaardi ja Mobiil-ID kasutajatel on võimalus vältida karjas toimuvate sündmuste topeltesitamist JKK-le ja PRIA-le. Neil kasutajatel on võimalus edastada või saada andmed läbi Vissukese PRIA-le ning hiljem on vaja ainult e-PRIAs andmed kinnitada.

Kellel rohkem huvi, siis infot leiab Internetist aadressilt: <http://www.id.ee/mobiil> või <http://www.emt.ee>.

Elektroonilist transpondrit sisaldavad nn **elektroonilised kõrvamärgid (EID-märgid)** on maailmas loomade identifitseerimisel kasutusel juba mõnda aega. EID-märke kasutatakse loomade identifitseerimisel automaatsõotjate ja -jootjate puhul, loomade sorteerimisel, loomade kaalumisel, identifitseerimisel lüpsiplatsil nii tavalüpsi kui kontroll-lüpsi käigus ning lihatööstustes.

EID-märk sarnaneb väliselt põrsaste märgistamisel kasutatava nn nõõbiga. Kõrvamärgis on andmekandja, millesse on salvestatud looma registrinumber. Lisaks salvestatud infole on looma registrinumber kõrvamärgile ka trükitud. Seega on looma võimalik identifitseerida nii spetsiaalset lugejat kasutades kui visuaalselt.

Pärast sündi pannakse loomale paremasse kõrva tavapärase ning vasakusse kõrva andmekandjat sisaldav kõrva-



Foto 1. Pihuarvuti ja elektroonilised kõrvamärgid (K. Ilves)

märk. Märgistamiseks sobivad praegu kasutusel olevad märgistamistangid.

2007. aasta maikuu tellis JKK esimesed elektroonilised kõrvamärgid. Tartu Agro AS Vorbuse farmis alustati koostöös DeLaval ASiga elektrooniliste kõrvamärkide katsetamist igapäevatoos. Käesoleval ajal identifitseeritakse kõik Vorbuse farmi lehmad lüpsiplatsil EID-märgi abil.

Elektroonilistel kõrvamärkidel on farmis mitmeid eeliseid. Puudub vajadus kasutada respondreid, kui veised on märgistatud EID-märgiga ning lauda tehnoloogia toetab EID-märgi lugemist. Loom identifitseeritakse EID-märgi kaudu ning farmis ei ole vaja kasutada igapäevatoos lisaks inventari- ja/või registrinumbrile ka respondri numbrit.

Praegu on EID-märke veistel võimalik kasutada vaid ametlike kõrvamärkide lisamärgina, kuna kehtiv märgistamist reguleeriv määrus ei võimalda kasutada praegusest erineva kujundusega märke ametliku kõrvamärgina. Pärast määrase muutmist saab EID-märki sisaldavat kõrva-märgipaari kasutada juba vasika sünnijärgsel märgistamisel.

2008. aasta maist pakub JKK EID-märke ka lambakasvatajatele. Lammaste märgistamist reguleeriv seadusandlus võimaldab EID-märke kasutada juba tallede märgistamisel. Lamba kõrvamärgipaar koosneb ühest tavapärasest kõrvamärgist ning ühest EID-märgist. Esimesed ametlikud EID-kõrvamärgid said kõrva AS Saaremaa Ökoküla talled.

EID-märke on võimalik kasutada ka juba varem märgistatud lammastel. Sellisel puhul tuleb JKK-le esitada lammaste registrinumbrid, kellele tellitakse täiendav lisamärk.

Loodame, et EID-märgid koguvad Eestis kiiresti populaarsust. Loomakasvatajatele pakutakse juba praegu noorloomade jootjaid, lüpsiplatside tehnoloogiat, sorteerimisvõruid ja kaale, mis võimaldavad looma identifitseerida EID-märgi abil. Suurtes karjades jääb ära aeganõudev paberite täitmine, väikeses trüki (sageli ka määrdunud) kõrvamärkide lugemine jne.

Kirjeldatud uuendused muudavad tulevikus loomapidajate elu kindlasti lihtsamaks ja arvepidamise kiiremaks, täpsemaks ning käepärasemaks.